

Kitap Tanıtımı

Zafer DUYGU, İsa, Pavlus, İnciller: Hristiyanlık Neden ve Nasıl Ortaya Çıktı?, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2018 (735 sayfa).

Mihayel AKYÜZ¹

Yazar, bu kitap çalışmasında, tarih boyunca en çok tartışılan konulardan birisi olan İsa meselesini, ihtisas alanı olan erken dönem Hristiyanlık tarihi çerçevesinde analiz etmektedir. Bu bağlamda iki temel hususu ele almakta, tarihsel İsa hakkında ne bildiğimiz ve niçin çok az şey bildiğimiz sorularını tartışmaktadır.

Kitap, geniş bir giriş ve zeyil bölümleriyle beraber iki ana kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımların her biri kendi içinde dört bölümden müteşekkildir. Ayrıca, kitabın başında “notlar” ve “hatırlatmalar” ile “önsöz”, sonunda ise “kaynakça” ve “indeks” yer almaktadır.

Birinci Kısımda (s.63-292); günümüze kadar ulaşabilen tarihsel kayıtlar ışığında “İsa Hakkında Ne Biliyoruz?” sorusuna yanıt aranmaktadır. Birinci Bölümde; İsa’nın tarihsel varlığı ve ona atfedilen kimi öğretiler, miladi takvimin erken yüzyıllarında pagan yazarlarca kaleme alınmış bazı kaynaklarda aranmaktadır. Bu doğrultuda Tacitus, Suetonius, Plinius, Samosatlı Lukianos ve Mara Bar Serapion gibi II. yüzyıl pagan yazarları özelinde araştırma yapılmaktadır.

İkinci Bölümde; İsa’nın ve ona atfedilen birtakım öğretilerin erken yüzyıllarda Yahudi rivayetlerindeki izleri ana hatlarıyla tanıtılmakta ve değerlendirilmektedir. Bu amaçla I. yüzyıl Yahudi tarihçisi Flavius Iosephus’un eserlerine, Yahudi sözlü rivayetlerini içeren Talmud’a ve ayrıca kaleme aldıkları çalışmalarda Yahudi rivayetlerini nakleden Hristiyan

yazarlardan Şehit Iustinus ile Origenes’in kimi kayıtlarına müracaat edilmektedir.

Üçüncü Bölümde; tarihsel süreçte geleneksel Hristiyanlık anlayışının dışında bırakılarak “sapkın” ilan edilen İsa cemaatlerinin metinlerine, İsa ve öğretileri hakkında ne gibi kayıtlar içerdikleri yönünden bakılmaktadır. Dolayısıyla geleneksel kilise tarafından “apokrif” tabir edilen birçok İncil de burada detaylı olarak tanıtılmakta ve değerlendirilmektedir.

Dördüncü Bölümde; geleneksel Hristiyanlık anlayışında Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazıldıkları kabul edilen ve bu yüzden de “kanonik” tabir edilen klasik dört İncil ele alınmaktadır. Burada, bu İncillerin İsa’ya ve öğretilerine ilişkin iddiaları, bilhassa ona atfedilen kristolojik unvanlar üzerinden incelenmektedir.

Kitabın birinci kısmını oluşturan bu dört bölüm, İsa ve öğretileri hakkında tarihsel olarak ne kadar az şey bilindiği sorusunu yanıtlamaktadır. Zira yazar, pagan ve Yahudi kaynaklarını tarihsel İsa araştırmaları açısından verimsiz sahalar olarak tanımlarken, Hristiyan kaynaklarını ise tartışmalı ve tutarsız kayıtlar içerdikleri perspektifinden yorumlamaktadır.

Bu olgudan hareketle, kitabın ikinci kısmı (s.293-628) “İsa Hakkında Niçin Çok Az Şey Biliyoruz?” sorusunu ön plana çıkarmaktadır. Tıpkı birinci kısım gibi dört bölümden oluşan bu ikinci kısım, en temel bağlamda Pavlus ve İnciller konusuyla ilgilenmektedir.

Bu çerçevede ikinci kısmın ilk üç bölümü doğrudan veya dolaylı olarak Pavlus konusunu ele almaktadır. Yazar, Pavlus’u bugünkü Hristiyanlığın gerçek kurucusu olarak tanımlamaktadır. Nitekim onun hakkında gündeme getirdiği perspektif okuyucuyu etkileyebilecek ve zihinlerde soru işaretleri bırakacak

¹ Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Süryani Dili ve Kültürü,
mihayelakyuz@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-8216-0101

türdendir. Burada, öncelikle “Pavlus Problemi” başlığı altında; Pavlus’un gerçekte kim olabileceği, tarih sahnesine çıkışı, “Şam Vizyonu” ile ilgili iddiaları ve “Musa Yasası” hakkındaki tutumu incelenmiştir. Ayrıca Pavlus’un, İsa’nın havarileriyle olan problemleri ve tartışmaları, Romalılar ve Herodesler ile olan bağlantısı ve bilinmeyen diğer bazı yönleri de analiz edilmektedir.

İkinci kısmın dördüncü bölümünde ise geleneksel İnciller ele alınmaktadır. Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleri hakkında yapılan bilimsel araştırmalar sonuçları verilmekte, bu İncillerin ne zaman ve nerede yazıldıkları, yazarlarının kimler olduğu ve bu metinleri hangi amaçlarla kaleme aldıkları gibi sorular burada yanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Zeyil bölümü “İsa’nın Gerçek Takipçileri Kimlerdir?” sorusuna cevap aramaktadır. Yazar, burada İsa’nın gerçek takipçilerini (a) Yahudi karakterli İsa cemaatleri ve (b) Yahudi karakter yansıtmayan (gentiles) İsa cemaatleri olarak iki ayrı grupta ele almaktadır. Bu doğrultuda Yahudi karakterli cemaatlerden “Ebionitler” isimli topluluğu, Yahudi karakter yansıtmayan cemaatlerden ise “Dinamik Monarşiyenistler” tabir edilen bir akımı ön plana çıkarmaktadır. Yazar, sözü geçen bu her iki cemaati de hem kilise yazarlarının metinlerinden hareketle hem de kendilerine ait metinlerden yola çıkarak tasvir etmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme, yazarın kitap genelinde dikkat çekmeye çalıştığı en temel konulara yapmış olduğu kısa ve öz bir değerlendirmeden oluşmaktadır.

Yazar, bu kitapta, İsa’nın ve havarilerin “Hristiyanlık” isminde bir din kurmadıkları, hiçbir zaman böyle bir amaç taşımadıkları, Hristiyanlığın Pavlus’un bir eseri olduğu ve Pavlus’un İsa’nın ve havarilerin öğretilerini belirli amaçlarla ve bilinçli şekilde değiştirdiği gibi savlarını dile getirmektedir. Yazarın bu iddialarını Hristiyanlığın bilinen en eski metinlerinden hareketle ileri sürmesi ve bu sırada ciddi ve bilimsel analizlere girişmesi dikkat çekicidir. Hristiyanlığın Roma yönetimi için “ılımlı Yahudilik” şeklinde tanımlanması, Pavlus’un tabir caizse Filistin sahasını yöneten güçler adına gizli şekilde faaliyette bulunan bir ajan olarak vurgulanması ve Yeni Ahit’te yer alan metinlerin İsa’yı tanımlamak amacıyla kullandıkları kristolojik unvanların detaylı şekilde analiz edilmesi bu kitabı orijinal kılmaktadır. Yazar öne sürdüğü iddiaları destekleyecek mahiyette birçok modern çalışmadan da faydalanmıştır. Nitekim batı literatürünün eser üzerindeki etkisi fark edilmektedir.

Yazarın bu kitap çalışmasında ortaya koyduğu birtakım veriler, ulaştığı yargı ve sonuçlar, Hristiyanlığın önemli bazı geleneksel kabulleriyle ters düşmektedir ve kimi açılardan tartışma yaratması muhtemeldir. Bununla beraber kitabın bilimsel bir çerçevede kaleme alındığı rahatlıkla söylenebilir. Bu yüzden bu kitabın tarihsel İsa’ya, onun öğretilerine ve Hristiyanlık tarihine ilgi duyan araştırmacılar kadar Yeni Ahit’i ve özellikle de Pavlus’un mektuplarını farklı bir perspektiften yeniden değerlendirmek isteyen tüm okuyucuların da ilgisini çekeceği şüphesizdir.